

Feltöltésre kellene állítani a belvárosi templomot

Az Eskü-tér új rendezési tervvel

Mióta a szerencsétlen városrendezés és az Erzsébet-híd felépítése folytán a Belvárosi plébániatemplom mai lehetetlen helyzetébe jutott, számtalan terv merült fel arra, hogy a városrendezés által végeredményben lebontásra ítélt templom megmentésével és a tér átrendezésével a városnak eme legexponáltabb pontján mint közlekedés, mind a városkép szempontjából rendet teremtsen.

Mint ismeretes, a városrendezés a hidhoz vezető főutvonal tengelyének elgörbítésével, a régi városház művészi épületének lebontásával s a régi Pest szívének: a Sebestyén-, Rózsa- és Városház-tereknek kiirtásával a hidat egy közlekedési akadálnak, a Gellért-hegy meredek oldalának vitte neki. Ezáltal a város legősibb — egyes részeiben a tatárjárás előtti időkből származó — temploma, egy 5.70 méter mélységű gödörbe került. A

templom mellett húzódó támfal azonban annyira belemetszódik az uttestbe, hogy súlyos közlekedési akadályt jelent még a hid mai kis forgalma mellett is.

A Tabán rendezésével a budai oldalon a hidhoz vezető — eddig ugyyszólván közlekedésre teljesen alkalmatlan — utak kiépülnek s a halott városrész helyébe egy élettől és idegenforgalomtól lüktető fürdőváros kerül. Előrelátható a hid forgalmának nagyarányú megnövekedése. Túlzás nélkül mondhatjuk tehát, hogy az *Eskü-tér rendezése a Tabán rendezésének integrális része*. Mert hiába valósítjuk meg a legszebben átgondolt és hatalmas anyagi áldozatokat igénylő tabáni terveket, ha a városrészt csak súlyos közlekedési akadályok leküzdése árán lehet megközelíteni.

Rossz a Közmunkatanács terve

A *Közmunkák Tanácsa* még 1933-ban tervet dolgozott ki a tér közlekedésének megújítására. A templom mellett húzódó alsó járdát a felső uttest magasságában *konzolos lemezzel lefedték* s ezáltal a felső utca hat méterrel kiszélesedett. Ez a terv a közlekedést tényleg teljesen kielégítő módon ol-

alkotás. A főhomlokzaton a földszék letakarására szolgáló oldal csigás átmenetekkel díszített felépítménye a pesti templomok közt egyedülálló homlokzati megoldást mutat és a Copf-stílusú, finomarányú és részletképzésű toronysisakhoz sem akad hasonló a Budapesten szokásos barokk

megőrzésük zavaros, nyugtalan képet ad, ami egy világváros közepén álló és használatban lévő épületénél alig engedhető meg. Emellett a rendkívül megrongált, összeropdézott maradványok az időjárás romboló hatásának következtében 20—25 éven belül okvetlen elpusztulnának. Előtetővel való megvédésük és nagyobb arányú kiegészítésük a zavaros hatást alig csökkentené. Emellett a kiegészítések a maradványok meghamisítását jelentenék.

Az új rendezési terv

A tér rendezésének kérdése szorosan összefügg a templom restaurálásának kérdésével: a kettő csak egymással szoros kapcsolatban oldható meg. Főbb szempontok volnának: a hid forgalmának törés, szűkítés és lépcsők nélküli levezetése az Eskü-utca, kocsiforgalomra alkalmas lehajtás létesítése a Petőfi-tér irányában, a gót szentély és barokk hajóknak lényeges alkotórészeiben való változatlan megőrzése s a barokk falazatban talált maradványok kiegészítés nélküli jelenlegi helyükön való fenntartása, úgy, hogy az időjárástól megvédve hozzáférhető maradjanak s ezek mellett a tér művészi szempontból is kielégítő megoldást nyújtson.

A fenti megfontolások tekintetbevételével készült a mellékelt vázlatban feltüntetett terv. A templom szentélye jelenlegi helyén 5.70 méterrel megemelve az utcaszín magasságába helyeztetnék. Lebontanák s a kövek megszámozásának segítségével újra felépítenék; vagy sokkal helyesebben a *Fridrich Lajos* műszaki főtanácsos által kidolgozott emelési eljárással. A barokk hajó padlózata szintén 5.70 méter magasságban az ott léte-sítendő vasbeton-födémre kerülne. E födém, valamint az üvegbetonnal kiképzett gyalogjáró alatti muzeum-alagsorban az összes gótikus maradványok az időjárástól megvédve, minden kiegészítés nélkül, *in situ* fenntart-

ségeit. Ez az elrendezés tehát lehetővé teszi, hogy a két egymásba épített műemlék egymásból kifejtve, egymás hatását nem zavarva, külön-külön élvezhető legyen.

A terv városrendezési előnye

A javasolt tervnek az előbbieken kívül egyéb előnyei is vannak. A templom a régi megszentelt helyén maradna; azon a helyen, ahol az elpusztult román templomban szent Gellért holttestét ravatalozták fel s ahol Magyarországi Szent Erzsébet eljegyzését tartották.

A Kossuth Lajos-utca és az Eskü-ut ma kétszeres töréssel visz a hidhoz. A hid is nem merőlegesen, hanem ferde irányban vezet át a Dunán. A hidhoz vezető utcák egyenes vonalban való vezetése, a folyam derekszögben való áthidalása, valamint a budai hídfőnek a Döbrentei-téren való elhelyezése, egyszerűen a helyes elrendezés a templomnak lebontását tette volna szükségessé. A mai, minden tekintetben kifogásolható elrendezés csak azal magyarul átható meg, hogy a templomot, mint fontos történelmi és műtörténelmi emléket meg akarták tartani. Ebből a szempontból tekintve az elrendezés nem hibának, hanem erénynek minősíthető. Ha tehát a templomot lerombolnák, vagy mai helyéről északra helyeznék át, úgy e rendkívül zavaros elhelyezés egyetlen magyarázatától megfosztva csak egymásra halmozott hibák tömegének látszanék. Ezért a templomot lerombolni, vagy mai helyéről északra áthelyezni nem szabad.

Az Eskü-ut forgalmának okvetlen szükséges javítása érdekében felmerült az a terv is, hogy az uttestet a támfal melletti járdával kiszélesítsék s a gyalogforgalmat a mai járdá alatt loggiákkal kiképzett aljárón vezetnék a hidhoz. Ez a terv egyes nézőpontokban festői megoldásokra nyújtana alkalmat, de a gyalogosok csak nagy magasságkülönbségek leküzdésével, lefelé vezető létrőkön és felfelé haladó lépcsőkön jutnának a hidhoz. A templom pedig délről nézve, a támfal által elmeszve éppen úgy hatna, mint ma. A helyzetet tehát csakis az utnak az épület faláig való kiszélesítésével s a templomnak a saját helyén való felemelésével lehet segíteni.

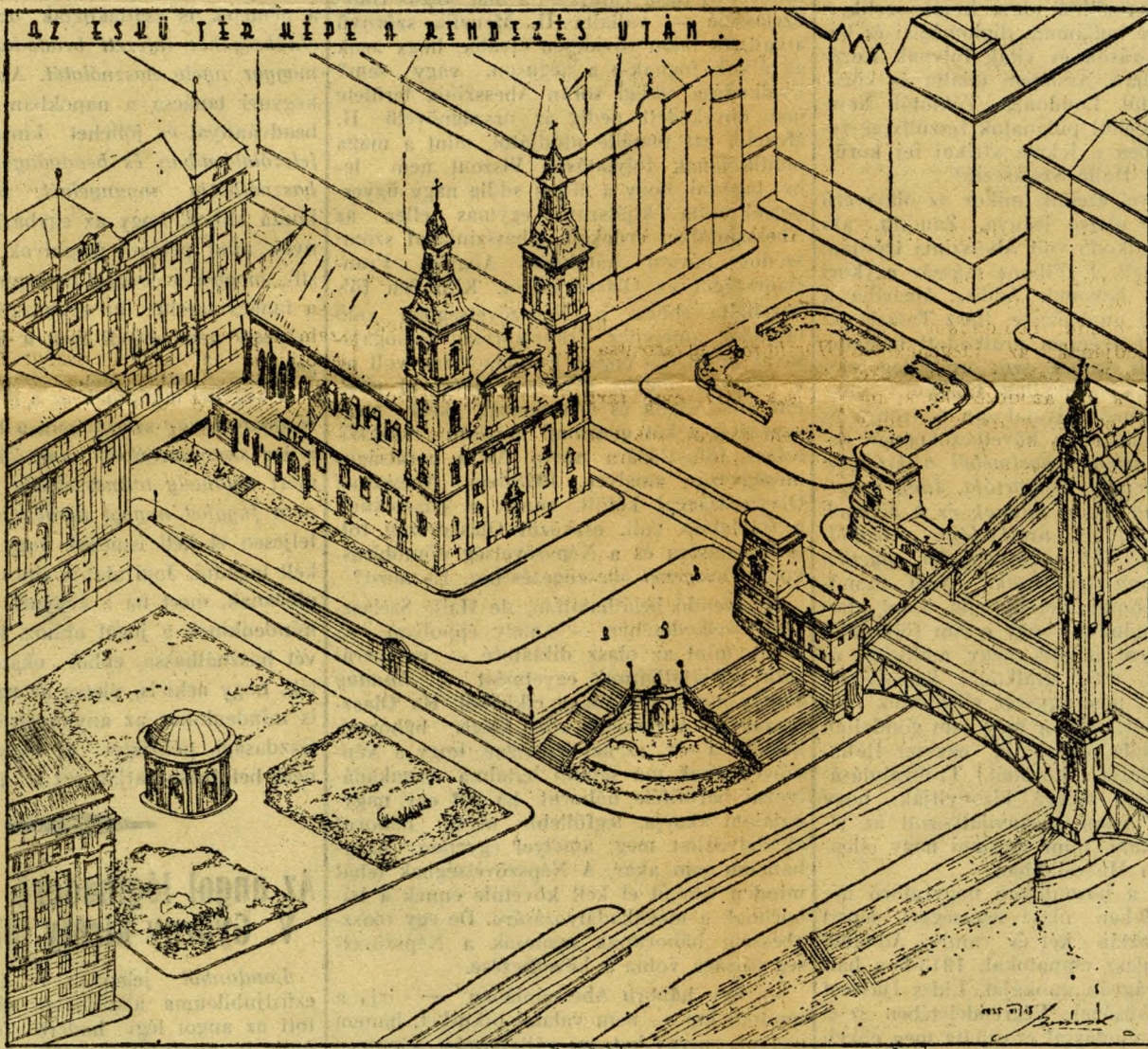
Igaz ugyan, hogy e középkorból és újkorból származó emlékek egy modern, vasszerkezetű hidpálya magasságában való elhelyezése anakronizmus. Ha azonban a muzeum-alagsort megvalósítanák, úgy az emelési művelet szinte demonstratív módon való bemutatása által a helyzet értelmetlenségére, az ott levő művészi maradványok *in situ* megőrzése által a helyzet önkényességére kapnánk feleletet és magyarázatot s így a hatalmas tehnikai művelet végrehajtása a templom történelmi értékét nemhogy lerontaná, hanem még emelné annak érdekességét.

A költségek

Az épület saját helyén való felemelése hasonlíthatatlanul olcsóbb volna, mint akár a jelenlegi szintben való étolrás, (ahol hatalmas, az egyenlősen üllepedések elkerülése végett erősen túlméretezett a pozásokra és pályákra volna szükség), akár egy új helyen való újraépítés, mert ez új alapozást igényelne. A magassági szint emelése mindkét esetben még fokozná a költségeket. A javasolt módon a régi alapok, sőt falak egy része is felhasználható. A *megoldásnak takarékos volta különösen a toronyok emelésénél szembetűnő*: emelésük mindössze 8—10.000 pengőbe kerülne. Az épület emelése két részen történik s a munkában lévő részek elfalazásával, a másik rész egyházi célokra használható marad.

A templom története a város története is. A kor és a város történetéhez azonban hozzátartozik a rohanó, lázas fejlődésnek az a kora is, amelyik részvélenül csapott át a etplom ódon falain és hozzátartozik ez a mai kor is, amelyik elesettségünkben, dicső multuik emlékeinek megbecsülésében keres vigasztalást és látja a föltámadás zálogát. Ezen körök története pedig csakis a felemelés ily módon való megoldásával illeszkedhetik be szervesen a templom történetébe.

Borsos László és Endre
okl. építészek.

daná meg. Mind a városkép, mind a templom perspektívája szempontjából azonban ez a terv a *jelenlegi helyzeten csak romtana*. A templom déli homlokzata az ablakok magasságának közepéig eltűnnék. A *barokk mellékhajó ablakai mintegy pinceablakokká válnának* s ezáltal a templom megvilágítása is rosszabbodna; egyházi szempontból is erősen kifogásolható helyzet állna elő.

A templom építészeti jellege

A templom szentélye a Közép- és Kelet-Európában meglehetősen ritka *körüljárós szentély* elrendezést tünteti fel, amelynek még Nagy-Magyarországon is egyetlen példánya. A gótikus szentélyhez csatlakozik a régi alapok és falmaradványok felhasználásával épített barokk hosszház. A fénytől átjárt színezésű barokk térnek és a homályos, gazdag színhatású szentélynek ez a szinte teátrális hatású összekapcsolása, a kontrasztoknak festői kiaknázása, mesteri összetartást nyújt. A közönség befogadására szolgáló fágas, világos, jó akusztikával és rálátási viszonyokkal bíró templomtér és a föltárt körülvevő szakrálisabb hangulatú szentély, egyházi szempontból is tökéletes alkotás, amelytől okvetlen fenn kell tartani teljes egészében s amelyért egy esetleg felépítendő gótizáló, vagy modern templomtér aligha tudna kárpótolni.

A barokk templom külsejében is érdekes

bagymatetők közt.

Ha tekintetbe vesszük még, hogy barokk-templomaink legtöbbje a XIX. század folyamán homlokzatukban erősen átépült, alig maradt barokk-templomunk, amely teljes egészében megőrizte eredeti elrendezését. Mivel a pesti oldal profán építészeti emlékei is egyre gyérülnek s a meglévők legnagyobb része is előbb-utóbb csákány alá kerül, arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy *nem szabad könnyelműen eltékoznia azt a keveset, ami a mult művészi hagyatékából még megmaradt*.

A jelenleg is folyamatban lévő kutatások megmutatták, hogy a hosszháznál nem egy, hanem tulajdonképpen két, egymásbaépített műemlékkel állunk szemben. A barokk mester ugyanis a régi gótikus hosszház mellék-hajóinak mintegy 5—6 m magasságban még álló maradványait falazatokkal körülpillette, a nyílásokat befalazta. A kutatómunka gazdagon faragott kapuzatok, ablakok, fülkék s a templom belsejében késői gót pillérek, bordaíndítások megsérült és megcsontított maradványait tárta fel. Ezek a rendkívül érdekes emlékek a XIV. századból származó csarnoktemplomhoz Mátyás király korában hozzáépített mellék-hajónak maradványai.

Ezeknek az emlékeknek megőrzése és fenntartása nehéz probléma. A barokk templom falában, a mai állapotban való

hatók lennének. A gót maradványok teljes egészükben, minden megcsontítás nélkül megőrizhetők és feltárhatók. A vasbeton-födém fölött, teljesen a jelenlegi formaadásal emelkednék a barokk templom, tornyai-val együtt.

A *felemelést* két módon lehet megvalósítani. Az egyik: a *templomnak az említett födém fölötti eljűrészelése és a Fridrich-féle módszerrel való felemelése*, az alsó, lenn maradó falazatok aláfalazásszerű pótlásával. A másik — aránylag nagyon olcsó — megoldás a *következő*. A toronyok és a templom falai emeletráépítésszerűen a kívánt magasságig felfalaztatnának. A *födélszerkezetet és toronysisakokat az emeletráépítéseknel már többször kipróbált módszerrel felemelnék*, az összes faragottkőtagozatokat kibontanák és 5.70 méterrel magasabban újra a kellő helyen befalaznák, végül a templomot újra beboltoznák. A templom északi oldala előtt szerpentinut vezet a Piarista-átjáróhoz és a Dunapartra, míg a gyalogközlekedést a templom hajójának szélességében levezető monumentális lépcső viszi le a rakpartra. A tér feié egy másik lépcső vezet le s a kettő által alkotott sarokban művészi szökőkút volna elhelyezhető. Az Erzsébet-emlék felé a támfalban elhelyezett kapuzat biztosítja a templom padlója a:atti feltárásokhoz a bejutást. Rendkívül érdekes látnivalóval gyarapíthatná ez a muzeum Budapest nevezetes-